

451581

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGA

ANUL IX

No. 36

2 SEPTEMBRIE

1928

În acest număr: Un triptic: Radici-Hlinka-Maniu de Octavian Goga; Cântec, Peste zidurile albe, poezii de Adrian Maniu; În jurul clasei mijlocii de I. Agârbiceanu; Probleme bănațene: Valea Almăjului de P. Nemoianu; La moartea unui vechi profesor de Dr. E. Dăianu; Iluzia păcii de Alexandru Hodoș; Gazeta rimată: Strofe petrolifere de Părcella Delapărcea; Însemnări: Procesul optanților, Pact cu scârbă, Rancună și Justiție, Dl. Streseman la Paris. Închisorile vesele, Effimiu Murgu, etc.

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: STR. N. IORGA No. 2

UN EXEMPLAR 10 lei

Țara Noastră

Un triptic: Radici-Hlinka-Maniu

Moartea tragică a lui Ștefan Radici preocupă și astăzi încă presa străină.

Urmărind cu atențiune procesul de consolidare interioară a statelor cari au intrat în succesiunea austro-ungară, ziariștii și oamenii politici din occident nu pierd din vedere ori-ce suprafață de fricțiune din Europa centrală, și astfel acordă un interes deosebit frământărilor interne din regatul vecin. De-aceia, personalitatea defunctului se menține pe primul plan, și din toate părțile se aduc contribuții, ca fostul agitator să treacă în fața istoriei însoțit de-o judecată dreaptă și imparțială. Zilele trecute, cunoscuta revistă *L'Europe Nouvelle*, care înregistrează cu multă finețe prin prizma intereselor franceze întreaga mișcare politică de pe Continent, se ocupă într'un articol de „secretul” psihologiei acestui idol al croașilor. Trebuie să ne oprim un moment și noi la analiza plină de pătrundere a autorului, nu numai fiindcă ne interesează subiectul, venind vorba de stările din vecini, ci și din motivul că, *mutatis mutandis*, complicata moștenire sufletească, nelipsită de serioase consecințe politice, care a fost apanajul dispărutului, își găsește echivalentul și la noi în țară, stăruind ca o zestre fatală a trecutului.

Publicistul francez schițând rolul și activitatea leaderului croat face constatări judicioase, din care vom smulge unele foarte sugestive prin analogia lor. Iată, între altele, aprecierile d-lui Albert Mousset: — „*Radici a incarnat aspirațiunile poporului croat în măsura în care nu el le-a creat. Pentru a putea judeca întinderea rolului său trebuie să ne reamintim, că înainte de război croașii, — în afară de câteva excepțiuni, — n'au jucat în dubla monarhie decât un rol destul de modest. Erau, în întregimea lor, puși laoparte intelectualii, supuși loiali fără pretenții deosebite. Când războiul a izbucnit, Radici i-a*

convins fără multă trudă de necesitatea de-a apăra cauza „glorioasei case de Habsburg”. După înfrângerea austro-ungară, în vreme ce cehii aveau cadrele de intelectuali pregătiți pentru independență, croații formau o masă țărănească finută de veacuri în afară de viața politică, lipsită de înrudire și contact cu elita țării. Acest lucru Radici l-a înțeles. Pentru a fi beneficiarul stărilor create de prăbușirea dublei monarhii trebuia: 1. să lege naționalismul croat de ideologia wilsoniană și de principiul auto-determinării; 2. să exalteze democrația țărănească combătând influența „domnilor”. Flașând spiritul de particularism și de demagogie rurală, Radici a reușit să se identifice cu aproape totalitatea poporului croat. Ajutat de mijloace oratorice excepționale, cunoscând în reliefurile lor civilizațiile franceză, germană și rusă, dotat cu o activitate fizică neobosită, el a fost zece ani din partea țăranilor „săi” obiectul unui veritabil cult de idolatrie. Privită însă de aproape, elocința lui supra-încărcată de imagini și de invective, tot deodată emfatică și familiară, acoperea o argumentație mai mult simplistă. În dosul acestui mesianism veți căuta zadarnic vreo cugetare politică sau un program. Radici a putut fi, rând pe rând, catolic și inamic al preoșilor, austrofil și serbofil, monarhist și republican, federalist și unitarist: popularitatea lui n'a pierdut nimic și clientela nu i s'a diminuat. Religie, monarhie, republică, federalism, centralism, erau subutilități pentru țăranii străini de politică. Ca uriașul din mitologie, Radici nu era niciodată în posesiunea mijloacelor sale decât pe solul natal, în mijlocul partizanilor săi. La Belgrad era un desrădăcinat. N'avea nici una din calitățile, măcar mijlocii, cari caracterizează pe omul de stat. Niciodată n'a făcut mai mult operă de opoziție decât când a fost la guvern. În fiecare Duminică seara colegii lui așteptau la telefon relatarea tribulațiilor la care se deda în meetingurile săptămânale ținute în provincie. Zilele următoare erau consacrate pentru redactarea laborioaselor desminșiri și pentru liniștirea diplomaților străini mișcați de cuvintele imprudente. La Geneva era și mai rău. Radici apărea totdeauna cu neîncredere împotriva unei imaginare ostilități ambianței. El se angaja la interminabile confidențe cu ziaristii străini, și de obicei se oprea brusc, dându-și seama că a mers „rea departe”...

Am reprodus acest lung pasagiu, care transplantat la noi își găsește imediat trista echivalență, și poate fi aplicat aproape în întregime lui la ori-care din zgomotoșii profesioniști politici ai comitetului de-o sută. Puneți la oparte talentul și excepționalele calități de publicist ale răposatului dela Zagreb și plasați-vă judecata numai pe țărâmul activității politice, veți avea un tablou identic. Ca și demagogul croat, dnii Vaida—Maniu n'au creat niciodată în viața lor aspirațiile politice ale românismului din Ardeal, pentru care au devenit totuși figuri reprezentative. Și ei, pe vremea războiului, au predicat cu gura plină de loialitate, supunere „glorioasei case de Habsburg”. Și ei s'au îmbibat de wilsonism deodată cu prăbușirea stăpânului lor, au exaltat spiritul de particularism și au agitat împotriva „domnilor dela Bucu-rești”. Au fost pe rând și concomitent contra Regatului și pentru el,

pentru dinastie și contra ei, centraliști și separatiști... Acelaș zig-zag, acelaș imprecizie haotică, neputință de adaptare la nevoile mari ale țării, vâlcărcală peste hotare și strașnic chiof pentru inflamarea permanentă a maselor rurale. Radici era desrădăcinat la Belgrad, Iuliu Maniu la București. Radici amenința cu Zagrebul, d. Maniu cu Alba-Iulia. Un paralelism impecabil se distinge în amândouă taberele. Pas cu pas, an cu an, se poate fixa asemănarea de mentalitate și de mijloace. Deosebirea nu e de structură de gândire, care e la fel, ci de posibilități de manifestare numai. Radici era om de voință și de talent, ceea ce nu e cazul cu d. Maniu, pentru care zeii au fost zgârciți în grațiile botezului. Radici era un cărturar împrietenit cu trei mari civilizații europene, d. Maniu s'a adăpat numai la zierele ungurești. Radici avea la spate pe croații deosebiți de sârbi prin multe criterii ale existenței lor, câtă vreme președintele Consiliului dirigent opera pe-un teritoriu sufletesc care se confundă cu restul țării ca unitate națională. De aceea Radici a fost un om primejdios și a stârnit vâltoarea de patimi în care a intervenit revolverul asasinului Punitza, câtă vreme revoluțiile d-lui Iuliu Maniu s'au isprăvit toate cu „expozeuri“ asupra „dreptății sociale“ și a altor bunătăți inocente revărsate dela tribună...

Ciudata potrivă, însă, între neobosiții opoziționiști din cele două țări izolate una de alta e prea evidentă, ca să nu dea de gândit și celui mai modest observator al fenomenelor politice din jurul lui. De unde vine această înrudire organică, de unde identitatea de acțiune și svârcolirea la fel zece ani de zile? Înainte de a răspunde la întrebare trebuie să accentuăm, că radicisul își găsește corespondentul exact și în Cehoslovacia. Părintele Hlinka, șeful partidului național slovac e copia fără greș a aceluiaș clișeu. Bătrânul demagog a fost și el de toate în neastâmpărul lui fără linie dreaptă. Căutând să fixeze raporturile poporului slovac cu noua așezare de stat a atins toate extremele și s'a zbatut în toate contrazicerile, fără să poată contribui cu o operă pozitivă până azi la consolidarea țării. Rând pe rând, a apărut filo-ceh și anti-ceh, naționalist integral și autonomist, centralist și separatist, etc. Absolut acelaș diapazon de revoltă, de cochetărie cu străinătatea și amenințări cu tânguire la Liga Națiunilor. Orașul Rosenberg e Alba-Iulia lui, unde își adună țărani slovaci ca să invoace principiile lui Wilson și să blesteme Praga. Copie fidelă a amintirilor doi matadori, Hlinka parcurge acelaș drum plin de cotituri și lasă în urmă acelaș măciniș sterp de energie.

Suntem puși, deci, nu în fața unui fenomen particular sau a unei capricioase afinități întâmplătoare.

Tripticul Radici—Maniu—Hlinka explică „secretul“ invocat de gazetarul dela Paris. Boala se lămurește definitiv, microbul apare în originile lui și diagnoza este sigură. E clasicul *morbus austriacus* care transpiră la fel prin toți porii acestei trinități, trecând granițele și făcând ravagii împrejur după puterea de erupțiune a fiecărui ins în parte. E zestia fatală a putregaiului căzut, care strigă din ruinele lui și otrăvește organismele supra-vietuitoare. Foștii sclavi liberați fără contribuția lor, componenții tripticului, nu și găsesc rostul în noua

orânduire de stat și după ce-au descins pe arenă cu stigmatele trecutului continuă să se agite chinuși de acelaș ferment disolvant. Fiecare din ei n'a spart încă în sufletul propriu găoacea țării căreia i-a aparținut odinioară, fiecare e desrădăcinat dincolo de granița de ieri. Câte-și trei rămân exponenții unui înăcrit particularism local și preferă o concepție de bărlug unei orientări în sens de unitate națională. Lipsa de orizont la care-i condamnase apăsarea ante-belică îi persecută neconștient cu o consecvență tragică și le inspiră atitudini împotriva marelui tot, care dacă s'ar prăbuși ar prăvăli după el în neant și colțul de pământ susținut de clamoarea lor. Tot din Austria bețegă se trage și pasivitatea cu care tripticul urmărește și combate consolidarea țării, ca un reflex postum al negațiunii de demult. Firește, latura de căpetenie a acestei imposibilități de adaptare rezidă în duhul străin cu care cadavru în putrefacție și-a bolnăvit atmosfera din jurul lui, răspândindu-l ca pe niște miasme penetrante pe toată înfundarea vechiului imperiu. Grație acestei intoxicații colective ravagiile tripticului au fost destul de simțite în cele trei țări succesoriale: țărani croați au fost prinși de vârtejul separatist, slovacii lui Hlinka s'au luat la întrecere cu ungurii în ura împotriva cehilor, iar aici la noi sub patronajul d-lui Maniu a crescut până la paroxism dușmănia la adresa „hoților de regăteni...”

Tripticul lucrează pretutindeni la fel, egal și fără desmințire. Aceiaș boală, aceleași consecințe.

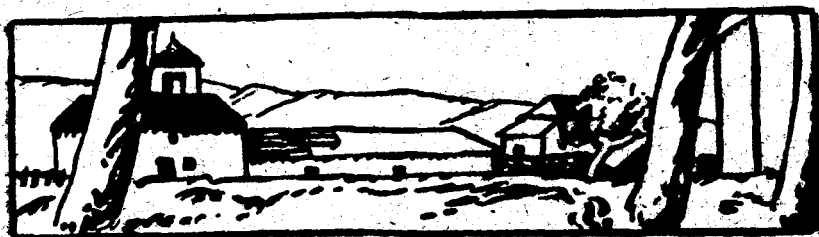
Morbus austriacus își face cursul.

* * *

Vorbind de situația actuală din Iugoslavia colaboratorul dela *Europe Nouvelle* crede că: „după dispariția lui Radici croatismul militant va recădea în banalitatea unor competițiuni electorale și în mărunte interese de bisericuțe. Problema croată sub forma ei ascuțită se va înlătura, și Croația, ca și celelalte provincii iugoslave, va reintra în normele firești ale vieții politice”. Cunoscând dela noi de-acasă pricinile răului, nu m'aș ralia decât în parte la optimismul publicistului francez. De sigur, că lipsind Radici cu neobișnuita lui forță de animator, mișcarea se va atenua în proporții și valul își va restrânge alvia de pân' acum. Maladia însă trebuie biruită în sufletul celor mulți și pentru așa ceva se cere timp. Dar se mai cere încă ceva: reacțiunea sănătoasă a tuturor patrioților conștienți, care menajând revendicările legitime ale diverselor provincii să sfarme regionalismul ca formulă politică, un fel de sfântă alianță a integralității înțeleghătoare, care izolează pe bolnav și-i administrează pilulele salvatoare cu toată rigoarea doftoricescului meșteșug.

La aceiaș boală aceiaș rețetă, și la Belgrad, și la Praga și la București.

OCTAVIAN GOGA

Cântec

Sufletul meu, nufăr pe ape,
Gândul de-acum, val moleșit,
Viața zadarnic vrea să mă 'ngroape, —
Totu-i sfârșit.

Dragostea mea, apă înceată și verde
Între nămoalele moi,
Sufletul meu albele foi își pierde,
Albele foi.

Vreau înserări triste, ca boli nesfârșite,
Palide zări, soare rănit,
Căzut în noaptea care-l înghite, —
Totu-i sfârșit.

Stelele reci, vină ca 'n oricare seară,
Meargă pe drum cum de veacuri rostesc
Iară, povară
Pe negrul ceresc.

Sufletul meu intră ca nufăru 'n ape,
• Tot mai adânc în el adâncit,
Totu-i departe, totu-i aproape, —
Totu-i sfârșit.

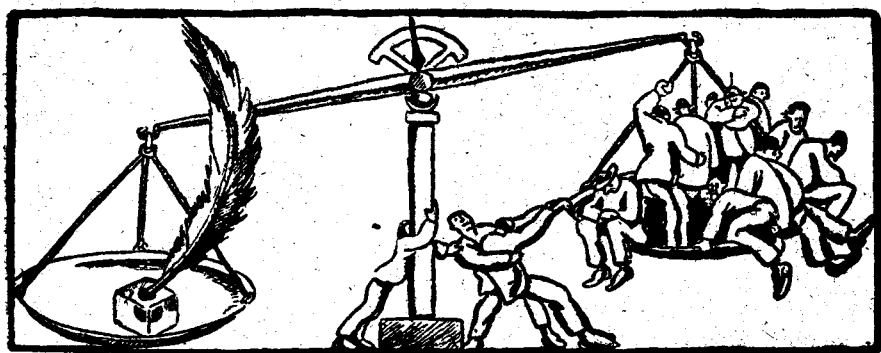
ADRIAN MANIU

Peste zidurile albe

Zbor lăstunii
Peste zidurile albe.
Între florile de nalbe
Cade seară fâlfâind.
Și luceafărul răsare,
Turma a pornit spre sat.
Lin luceafărul răsare
Albăstrit de depărtare.
Liniște. A înnoptat.
Luna-i albă ca o floare,
Trec și vitele mugind,
Luna-i albă ca o floare,
Mugetul în neguri moare.
Toate stelele s'aprind.

În bătaia vântului
Iarba 'n valuri se desparte,
Iarba 'n valuri se desparte,
Și auzi urlând departe
Căinele pământului.

ADRIAN MANIU

In jurul clasei mijlocii

Suntem obicinuși, la începutul fiecărui nou an școlar, cu discuțiile cari se urmează în presă, în convorbiri particulare, în familii, asupra alegerii carierelor. După unire, subiectul acesta este de o actualitate cu mult mai mare decât înainte.

Până acum zece ani, carierele pe cari le puteam îmbrățișa erau reduse la un număr restrâns: preot, învățător, avocat, medic, funcționar de bancă și alte câteva profesii libere, cari se puteau urma independent de cadrele oficialității. În slujbă de stat, mai cu seamă în cele trei decenii din urmă, nimeni nu putea intra fără a se supune la umiliri cari atingeau vieța națională a „minoritarului“ de atunci, dar mai ales la primejdia unei lente desnaționalizări.

Satele noastre, cu biserica și școala românească, au fost salvatoare pentru noi și sub acest raport. Institututele economice-financiare românești, întemeiate în ultima jumătate de veac, au constituit deosemeni adăposturi românești pentru cei cari se ridicau din țărănime. Și câteva profesii libere, în special advocatura. Carierele practice, ingineria de-o pildă, aproape nu putea fi exercitată cu deplina excludere a primejdiei desnaționalizării: nici o întreprindere românească nu aveam pe tot întinsul Ardealului și Banatului, în care s'ar fi putut plasa zece ingineri sau tehniciani români. Vr'o câteva posturi de ingineri silvici la două trei episcopii, și la fondurile grănițarești.

Astfel, că înainte de unire nu era așa de greu de rezolvat problema alegerii carierei pentru tinerii cari isprăviseră școala secundară inferioară, sau liceul. Totuși, încă de atunci, era pusă în discuție problema îmbrățișerii meseriilor și negoțului, la începutul anului școlar. Se lansau îndemnuri multe și atunci, dar rezultatul a fost aproape nul.

Lipsa clasei mijlocii românești era tot mai adânc simțită, pe măsură ce creștea conștiința națională și necesitățile tot mai mari ale

rezistenței naționale față de marea ofensivă de desnaționalizare începută odată cu înființarea dualismului.

Dar ea nu se putea naște atunci, cum nu poate să crească nici azi, numai din discuție și îndemn.

Puțini dintre ai noștri, cari se pregăteau pentru a face începuturile acestei clase, s'au pierdut în mediul strein în care intrară, la câțiva ani după ce deveniră calfe, sau maiștri de sine stătători.

Orice clasă socială crește dintr'un temel economic-social, și se razimă pe el. Acesta în întregime era strein. Iar condiții materiale, cari să ajute independența meseriașilor și industriașilor noștri, n'au fost create de nimeni.

Ba, într'o vreme, elementele cari se ridicau din țărăniimea română și intrau ucenici, calfe, sau în dependență materială de patroni și fabrici streine, au ajuns tot așa de amenințați de desnaționalizare ca și intelectualii cari luau slujbe la stat.

Pe de-asupra, în ultimele două decenii din naintea unirii, mișcarea socialistă ajunsese destul de puternică în vechea Ungarie, și elementele muncitorești din ateliere și uzine, sau micii meseriași și negustori, intrară rând pe rând în partidul socialist.

La unguri, socialismul, cu toată doctrina lui internațională, ca și conducătorii, era, în ce privește naționalitățile, aproape tot așa de șovinist ca și partidele burgeze. Primejdia desnaționalizării îi pândea pe români și aici, iar, ca adaos, credincioșii socialismului mai erau îmbibați și de anticlericalism.

Astfel s'a putut ajunge la necesitatea și rentabilitatea redactării unui ziar socialist și pentru români. Și ne aducem aminte ce batjocură se punea în el pe atâtea elemente ale tradiției românești, începând cu preoțimea și biserica. Era cea mai bună pregătire pentru desrădăcinarea din nafta lor a celor cari, ca mici industriași, negustori, muncitori în fabrici, intraseră într'un nou mediu social.

Încă de pe atunci privea multă lume dela noi cu îngrijorare la desvoltarea ce va lua această primejdie în viitor. Ungaria pornise, în deceniile din urmă, cu un mare avânt spre industrializare. Capitalul strein afla aici plasament rentabil. Iar statul, fiind „național-maghiar“, dădea acest colorit întregii vieți economice, ca și avântului de industrializare.

Cei cari, în România-Mare, s'au temut mereu de capitalul strein, n'au cunoscut desigur principiul după care banul strein, intrat în țară, capătă calitatea națională a statului respectiv, și fructifică în primul rând, în realitățile de acasă, potrivit cu caracterul național al statului.

În Ungaria și Ardeal, câți streini veniți de peste graniță, ca reprezentanți ai capitalului împrumutat și schimbat în fabrici și uzini, câți germani, cehi, olandezi, belgieni, etc. nu s'au maghiarizat ei înșiși în două-trei decenii, fără a mai vorbi de copiii lor!

Pentru noi se lămură încă înainte de unire adevărul, că o clasă mijlocie nu o vom putea avea niciodată românească decât într'un

stat național, și urmăream cu teamă cum, luând avânt industrializarea țării, pentru noi au sporit cu una primejdiile desnaționalizării.

Atunci am fost destui, cari nu mai credeam folositor să îndemnăm pe români la „meseria plug de aur“, cu prilejul începuturilor de an școlar.

Înțeleseserăm mulți, că pe lângă împrejurările economice de atunci, — când din proprii puteri, nu puteam nici susține, nici ajuta, un avânt al clasei de mijloc românești, când statul strein făcea și din fabrici și ateliere mijloc de desnaționalizare fără nici o sfortare din partea lui, în urma unei legi economice-sociale, când îi venea în ajutor și socialismul, — era mai bine pentru noi să ne păstrăm energiile acasă, în mediul românesc.

* * *

Statul n'a fost râvnit de popoare numai dintr'un ideal, ci și din interes. Cu dezvoltarea vieții economice, cu pornirea spre industrializare provocată de marele capital, nouă, de-o pildă, ne scăpa tot mai mult teren de sub picioare, fiind constrânși, pentru păstrarea naționalității, să ne mărginim la vechile și puținele terene de activitate. În tranșeele noastre eram mai siguri, dar necăjiți și săraci, și meniți a fi tot mai săraci ori a ne resemna la desnaționalizarea acestora cari ar fi pornit spre noile izvoare de bogăție.

Nimic nu e mai primejdios pentru a te pierde în mediul social strein decât posibilitatea îmbogățirii, a traiului mai bun. Din el isvorăsc necesitățile sufletești de ordin mai înalt, sau, mai exact, numai în bunăstare aceste necesități pot fi satisfăcute. Și ici hrana din mediul mai superior în care trăiești.

Dar este evident, primejdia există numai când statul e național și naționalitatea ta e diferită de a lui. Nici nu e nevoie de o doctrină șovinistă pentru a desnaționaliza prin mijlocirea vieții economice. Este de ajuns, ca statul național să creieze astfel de condiții economice, cari să fie râvnite de toți cetățenii, cari să-i atragă a intra ca muncitori în fabrici, ca specialiști sau maiștri în ateliere, ca tovarăși de cointeresare, pentruca desnaționalizarea să vină.

Aici zace primejdia marelui capital, a marei industrii și a marelui comerț, în primul rând.

Pentru noi, în statul român, primejdia se schimbă într'un ajutor puternic pentru răsturnarea unei nedreptăți istorice. La noi toate orașele, în mod nefiresc, sunt streine. Orașul, în mod natural, se naște din sat, e alimentat de sat. La noi au ajuns streine prin protecționismul de bresle întâi, de stat mai pe urmă, exclusiv prin privilegiile date nouilor veniți.

Pentru clasa noastră mijlocie, dela unire, școlile, varsă un mare convingent: începând dela personalul căilor ferate, sergenții de stradă, până la maiștri calificați, cari ies din școlile de specialitate, substratul acestei clase sociale se depune mereu, an de an.

Datoria statului național este să creieze astfel de condiții economice, — fără a se speria de efectele capitalului strein, — încât industrializarea țării să fie posibilă.

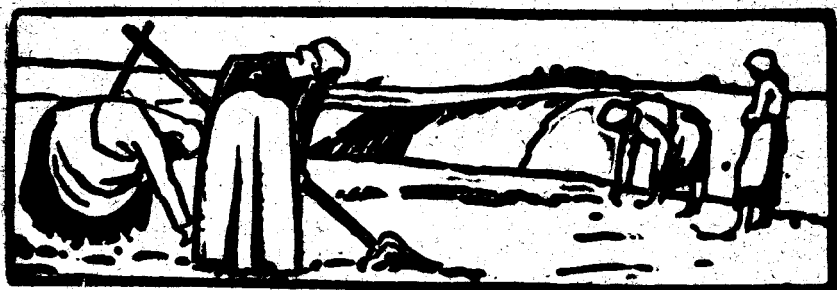
Straturile sociale, cari vor afla aici rentabilitatea câștigului, vor veni să îngroașe substratul dat de școală pentru clasa mijlocie românească, și chiar pentru cea superioară. În statul național, nici muncitori manuali, nici maeștrii, șefii de ateliere, inginerii, nu se vor mai desnaționaliza. Nu există caz pentru asemenea posibilitate în nicio mare industrie care *prosperază* în cadrele unui stat național.

Și, fără nicio forțare prin școală, fără nicio restricție de ordin național, minoritățile se vor adapta împrejurărilor, ne vor învăța și limba noastră, — se vor apropia și de cultura noastră, — îndată ce vor avea mijloacele de existență, în cadrele vieții economice ale statului român.

Campania pentru revizuirile tratatelor de pace, cerute pentru prirețuirea minorităților de către statele naționale, vor suna în gol în clipa când, economiceste, minoritățile vor fi încadrate, cu folos pentru ele, în viața economică a statelor naționale. Iar noi nu vom mai avea nevoie de nici o propagandă pentru îmbrățișarea industriei și negoțului românesc, pentru formarea clasei noastre mijlocii.

Ea se va naște și înfări în mod firesc.

I. AGĂRBICEANU

Probleme bănățene: Valea Almăjului

I.

Valea Almăjului ca unitate geografică și administrativă

Valea Almăjului, — care poartă numele acesta din timpuri străvechi,¹⁾ — se numește teritoriul hotărnicit la răsărit de munții Crainei, la sud de masivul Cracul Almăjului, care o desparte de Dunăre, la vest de masivul Pleșuva, iar spre nord de falnicul munte Semenici.

Căldarea formată de acești munți împrejmuitori este întretăiată de câteva râulețe (Miniș, Prigor, Rudărica), cari toate se varsă în Nera sau Nergân, care străbate întreg ținutul Almăjului, întâi delă nord spre sud, de subt Piatra Semenicii la Prilipeți-Prigor, iar de aci o apucă spre vest, până la Sasca, unde se sfârșește Almăjul.

La poalele munților, pe lângă râulețe, pârâiașe și râul principal care este Nera, pe o luncă de câteva zeci de km. lungime și vreo 3—4 km. lățime, se întind 15 sate românești, având în centru, la gura Minișului, comuna Bozovici, capitala regiunii. O singură comună străină din punct de vedere etnic, o colonie cehă, Ravensca, este situată pe deal, aceasta, probabil, din motivul că șesul îngust de mult nu mai poate cuprinde nici pe românii băștinași, necum să mai ofere adăpost unor oaspeți străini.

Deși munții împrejmuitori — cu excepția Semenicii (1449 m.) — abia au o altitudine mai mare de 1000 metri, accesul în acest bazin este din cele mai dificile. Ca pretutindeni în regiunile pur românești, la granițele Almăjului se oprește civilizația modernă cu progresul ei tehnic și începe marea, suverana împărăție a primitivității.

¹⁾ Szentkláray Jenő : Krassó vármegye őshajdana, p. 96.

Din punct de vedere al comunicației, situația din aceste părți nu s'a schimbat de pe vremea strămoșilor noștri romani. Cam aceleași drumuri leagă Valea Almăjului de restul Banatului, în cele patru direcțiuni principale, în felul cum au fost trasate de străbunii noștri,¹⁾ dar într'o stare de întreținere care, desigur, ar indigna vechea administrație romană. Spre răsărit are vechiul drum ce ieșe la Iablanița, pe linia ferată Timișoara—Orșova, care, încălecând înălțimea Calvei între Petnic și Lăpușnicel, este cel mai primejdios drum ce a servit vreodată pentru transportul oamenilor. Acesta nu se îmbunătățește decât din grația naturii, dincolo de comuna Lăpușnicel, unde, coborând de pe înălțimi serpuiește dealungul unor văi întortochiate, cu un terasament tot atât de neglijat, dar fără prăpăstii de cele două laturi. Ca și în vechime, acesta este drumul comercial al Almăjului, care mijlocește legătura cu drumul de fier, cu centrele de desfacere a produselor sale și de aprovizionare, care sunt Caransebeșul și T.-Severin. Un alt drum, tot atât de impracticabil, are Almăjul și la celalalt capăt al său, care se ramifică spre sud (Moldova veche) și spre vest (Sasca-montană), iar un al treilea, mai bine zis al patrulea, ceva mai bunicele dar lung și greu, care îl leagă cu Ștaierul—Anina—Oravița, de care se servește mai ales din punct de vedere administrativ.

Această neglijență multiseculară a determinat prefectura românească a județului Caraș-Severin să se gândească, din chiar primele zile, la construirea unei șosele moderne, cel puțin în direcțiunea principală, spre calea ferată. Acest nou drum ar porni din comuna Iablanița și trecând prin comunele Petnic—Hobucraiova ar ieși la Lăpușnicel, evitând înălțimea prăpăstioasă a Calvei, și ar deschide, desigur, o nouă-epocă în viața Almăjului, scoțându-l la aier și lumină. Dar lucrările începute acum opt ani n'au încă nicio șansă de a fi terminate. După ce șoseaua a fost inaugurată de vreo două trei ori, cu „rachie prefriptă“ de Almăj, în lipsă de credit lucrările s'au întrerupt, lăsând ca natura să șteargă și primele încercări tehnice întreprinse împotriva suveranității ei.

Unitatea geografică a Almăjului a făcut ca și din punct de vedere administrativ să formeze o unitate, în toate vremurile. În adevăr, teritoriul celui de al VII-lea district valah de pe vremuri coincide perfect cu harta plasei Bozovici din epoca modernă. Unitatea Almăjului a fost totdeauna respectată, fie că făcea parte din Banatul Severinului, fie din județul Caraș și Severin. Prin toate schimbările politice și administrative, acest ținut a trecut în întregime, fie într'o parte, fie într'alta.

II.

Vechimea elementului românesc în Almăj

În privința vechimei elementului românesc în Banat, deci și în Valea Almăjului, istoriografii maghiari mai noi, cari s'au ocupat de

¹⁾ Traian Sîmu : Drumuri și cetăți romane în Banat, Lugoj, 1924, p. 19 și 54

trecutul acestor finituri, cu toții sunt de aceeași părere, inspirată de considerațiuni politice, și anume, că românii ar fi venit în aceste părți abia în veacul al XIII și XIV-lea, din Balcani. Imigrarea noastră, după acești autori, ar fi început la 1242, dar mai ales după anul 1369, din actuala Bulgaria.¹⁾ Faptul, că pe această vreme românii din Banatul sud-estic trăiau în cadrele unei organizațiuni speciale în districte românești și după normele unui drept național românesc, este invocat tot ca un argument în favoarea tezei maghiare. Se afirmă, că tocmai împrejurarea că românii au fost lăsați să trăiască într'o organizație specială dovedește, că erau considerați ca oaspeți, deci ca noi veniți.²⁾

Istoriografii cari neagă continuitatea poporului românesc în Dacia lui Traian își sprijinesc această părere pe două împrejurări: întâi, că până în veacul al XIV-lea sunt puține și nebuloase știrile privitoare la români; iar al doilea razim aparent și-l găsim în câteva izvoare vechi, după cari, strămoșii noștri ar fi trecut, în anul 270 după Hristos, în dreapta Dunării, în urma unei porunci împărătești venită dela Roma. Această teorie însă, — după cum arată regretatul Vasile Pârvan³⁾ — nu are nici o bază reală. Mai întâi, era peste puțină să se strămute un milion de oameni — la cât se poate evalua populația romană de atunci de pe teritoriul provinciilor cari constituie România de astăzi — fără ca acest eveniment să nu se fi însemnat undeva, iar cei cari, s'ar fi mutat, să nu fi lăsat vreo urmă în dreapta Dunării în ruinele și pietrele scrise ce ni s'au păstrat în număr destul de mare. Al doilea, în veacul al XIII-lea românii sunt așa de mulți la nordul Dunării și se întind așa de departe, încât nu se putea ca revenirea lor la vatră să nu fi fost comentată de cineva. Al treilea, cum se face că, reînforși aici au nimerit exact pe locurile de unde se pretinde că au plecat, și cum de barbarii, iar în cazul nostru ungurii, n'au protestat împotriva invaziunii? Toate acestea sunt întrebări la cari, firește, nu se poate răspunde altfel, decât că nu s'a produs nici o refragere a populației. „Ar fi fost rușine mare — zice Pârvan — și pentru Roma și pentru împăratul care a făcut isprava, să se spuie adevărul, că locuitorii nu s'au mutat, ci au rămas dincolo de hotar, cu barbarii stăpâni peste ei și peste țara și munca lor“, Istoricii vechi „scriau ce auziau, nu ce vedeau“ și astfel însemnările lor nu pot zdruncina mărturiile vieții, cari se văd și astăzi pretutindeni.

Înfărsiț, marele istoric Nicolae Iorga, vorbind publicului din Cluj despre această chestiune a spus:⁴⁾

„Să fi venit noi în veacul al 13-lea? Dar de dragul cui să fi venit într'o țară bântuită de tătari și de revoluția lui Doja? Secolul al 14-lea a fost al cavalerismului medieval, care n'avea nimic comun cu ciobanii noștri. De colonizare nici vorbă nu poate fi. Putem vorbi cel mult de schimbarea de ocupațiune a ciobanilor deveniți plugari, dar nu de altceva“.

1) Borovszky Samu: Temes vármegye, Budapest, p. 309.

2) Turchányi Tihamér: Krassó-Szörény megye története, I. partea I. p. 135.

3) Inceputurile vieții romane la Gurile Dunării, p. 6—12.

4) Cuvântul, nr. 856 din 14 Septembrie 1927.

Prin urmare, strămoșii noștri nu s'au clintit niciun moment dela vătra lor; aici ne-au găsit ungurii acum o mie și ceva de ani și tot aici ne-au lăsat după plinirea vremii.

Vechii istoriografi maghiarii, ca Anonim, Ioan Turóczy, Anton Bonfiu, Nicolae Istvánffy și alții, n'au negat continuitatea noastră istorică în Dacia lui Traian, deși izvoarele scrise despre noi sunt foarte puține până la începutul veacului al XIII-lea.¹⁾

Nu pot fi numeroase, deci, nici izvoarele privitoare la Valea Almăjului. Doar atâta știm, că românul Iacob Gârlișteanul, originar din comuna Rudăria — care în vechime se numea Gârlești — a fost ban pela 1241, iar un urmaș al său, tot Iacob, a ocupat aceiași demnitate dela 1495—1508.²⁾ Un document emis de regele Ladislau al V-lea la Viena, în anul 1457, amintește de districtul Almăj, în legătură cu confirmarea privilegiilor avute de districtele românești, drept recunoștință pentru apărarea vadurilor Dunării.³⁾ Se mai vorbește de Almăj într'un document fără dată, aflat în posesiunea familiei Kállay, în legătură cu unele atrocități săvârșite de nobilii și chinejii români. Apoi, într'o diplomă din 1457 a regelui Matei Corvinul, prin care acesta dăruiește lui Iacob Gârlișteanul comunele Rudăria, Prilipeți și Margina din districtul Almăjului.⁴⁾

Incepând cu veacul al XV-lea, avem urme scrise și despre comunele ce au existat în aceste părți. Nu știri directe asupra vechimei lor, ci data când se face o amintire de ele.

Însemnări din această vreme vorbesc despre o cetate Almăj, al cărei loc însă nu se cunoaște. Bozoviciul se înfălnește ca nume de familie în veacul al XV-lea; Gârlești (Astăzi Rudăria) la 1452; Heriac (lângă Prilipeți) la 1484; Iașanița (lângă Prilipeți) la 1484; Margina (tot pe acolo) la 1484; Prilipeți la 1484; Rudăria la 1484; Rustnic (lângă Rudăria) la 1484; Seliște (în apropierea Prilipețului) la 1452.⁵⁾

Ajunși aici, capitolul acesta s'ar putea încheia, fiindcă de-aici încolo nimeni nu mai trage la îndoială existența elementului românesc în aceste părți. Credem însă, că am săvârși o mare greșală dacă n'am arăta, fie cât de succint, și etapele istorice de mai târziu ale Almăjului, căci ansamblul acestora ne va duce la concluziuni din cele mai interesante, și despre cari nu-și dau seama nici mulți bănățeni de baștină, cu atât mai puțin ceilalți frați ai noștri mai îndepărtați.

Desigur, ați băgat de seamă și din puținele dovezi istorice amintite aici, că Banatul de sud-ost, compus din cele opt districte românești, a format o unitate politică aparte, condusă de un ban, cu mai multă sau mai puțină independență, încă de pe vremea opoziției maghiarilor. Privilegiile acestea străvechi ale românilor au fost confirmate și reconfirmate.

¹⁾ Dr. Gh. Popovici: Istoria Românilor Bănățeni, p. 110 și 112.

²⁾ Patrichide Dragalina: Din istoria Banatului Severin, I. p. 91.

³⁾ Dr. Gh. Popovici, op. cit., p. 189.

⁴⁾ P. Dragalina, op. cit., 115—116.

⁵⁾ Turchányi Tihamér, op. cit., p. 242—243.

La 1552, deodată cu căderea cetății Timișoara în mâinile turcilor, începe o nouă epocă pentru Banat: ocupațiunea Semiluniei, care durează până la 1716 când turcii fură izgoniți de aci.

La 1780 Banatul este încorporat la Ungaria, dar fără confiniile militare, deci fără teritoriul fostului regiment nr. 13, adică fără teritoriul actualei comunități de avere cu sediul în Caransebeș. Acest teritoriu rămâne sub administrația Vienei până la desființarea regimentelor grănicerești. Restul Banatului se administrează dela 1780—1849 de statul ungar, iar dela 1849—1867, în timpul așa zisului absolutism, revine din nou sub jurisdicția guvernului imperial din Viena.

Ce rezultă din cele mai sus spuse?

Reiese clar, că teritoriul fostului regiment confinar nr. 13 cu sediul în Caransebeș, n'a luat contact nemijlocit cu administrația propriuzisă a statului ungar, dela Sf. Ștefan, cel dintâi rege ungar, și până la desființarea regimentelor grănicerești, adică până prin anii 1870. Așa se explică faptul, că după o mie de ani de stăpânire ungurească, în toată Valea Almăjului nu se găsesc decât 37 suflete maghiare. Iată de ce Eftimie Murgu, fiul Almăjului, condamnat fiind pentru ideile sale revoluționare la patru ani temniță, a refuzat să se apere pe motivul că „*nu este supus al țării ungurești*“.¹⁾

Indirect și maghiarii recunosc, că n'au existat în aceste părți. Ei afirmă însă, că elementul istoric — adică nobilimea proprietară de pământ — totdeauna ar fi fost maghiară.²⁾ Este adevărat, dar nu și în ce privește Banatul Severinului, unde regii ungari n'aveau voie să doneze moșii. Aici, elementul istoric era substituit prin chinejii români.

III.

Rolul românilor almăjeni în istoria Banatului

Izolarea geografică a Almăjului, agravată prin lipsa unor căi de comunicație normală, în trecut i-a oferit și oarecarei avantajii. Au fost vremuri, când abia grație acestei izolări a putut să-și păstreze ființa sa etnică, fie în războaiele cu arma, fie în acele politice. Și pe un teren și pe altul, almăjenii au știut să profite de această situație, spre binele lor și al românismului. Având totdeauna rolul de grăniceri, în acest ținut s'au sălășluit virtuțile militare cele mai de seamă și o vie conștiință națională. Ei nu s'au băfuit pentru cine știe ce lucruri lumești, ci pentru sărăcie și neam, căci așa este croit sufletul românesc. Au postit trei sferturi din an, pentruca vitele și carnea să le-o ia pe de geaba oștile împărătești, după cum scrie Montesquieu, care trecuse pela poarta de răsărit a Almăjului spre Orșova, la 1728.³⁾

Într'o privință însă, Almăjul niciodată n'a fost izolat. Pe căi, cari vor trebui mai de aproape cercetate, acest ținut a păstrat cea mai strânsă legătură cu Oltenia. Dar nu numai atât! El a știut să mijlo-

¹⁾ Teodor V. Păcățian: Cartea de aur, I. p. 349.

²⁾ Borovszky Samu: op. cit. p. 129.

³⁾ Viața Românească, XIX. nr. 10, 11, și 12, 1927.

cească și să transmită bunurile sufletești primite până dincolo de poarta îngustă dela Sasca, până la Biserica=albă și Panciova. Descindeți în oricare sat de pe linia Craiova—Bozovici—Biserica=albă, și veți ră-mânea uimiți de constatarea, că jocurile și cântecele populare sunt de o asemănare aproape perfectă, indiferent de vremuri și regiuni politice.

Acest mediu social virtuos, naționalist și moral, trebuia să se remarce nu numai prin fapte colective, dar și prin oameni de seamă. Așa s'a și întâmplat. Dacă Lugojul a dat pe unii din cei mai de seamă intelectuali ai noștri, apoi Valea Almăjului se poate mândri că a adăpostit pe cei mai mari oameni de acțiune ai Banatului.

În comuna Rudăria s'au născut cei doi Gârlișteni, bani ai Se-verinului, unul la 1241 și altul la 1495—1508. Nu cunoaștem mai de aproape viața și faptele acestor distinși almăjeni, dar postul însemnat ce l-au ocupat ne îndreptățește să privim cu mândrie la ei.

Din Rudăria a pornit și Eftimie Murgu, — „căpitan suprem al Banatului“ — cel care a convocat și organizat marea adunare națio-nală de pe „Câmpul libertății“ din Lugoj, la 15/27 Iunie 1848, hotărând scuturarea jugului bisericii sârbești.¹⁾

Dar Rudăria a mai dat și un mare cărturar, pe Ion Sârbu (1865—1922), despre care d. Ioan Lupaș, profesor universitar și membru al Academiei Române zice că a fost „unul dintre cei mai bine pregătiți istorici români“. ²⁾ A scris, în nemțește „Raporturile externe ale lui Matei=Vodă Basarab“, publicată la Viena (1889) și „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, Domnul Țării Românești“ (1904 și 1907), premiată de Academia Română cu marele premiu „Năsturel“.

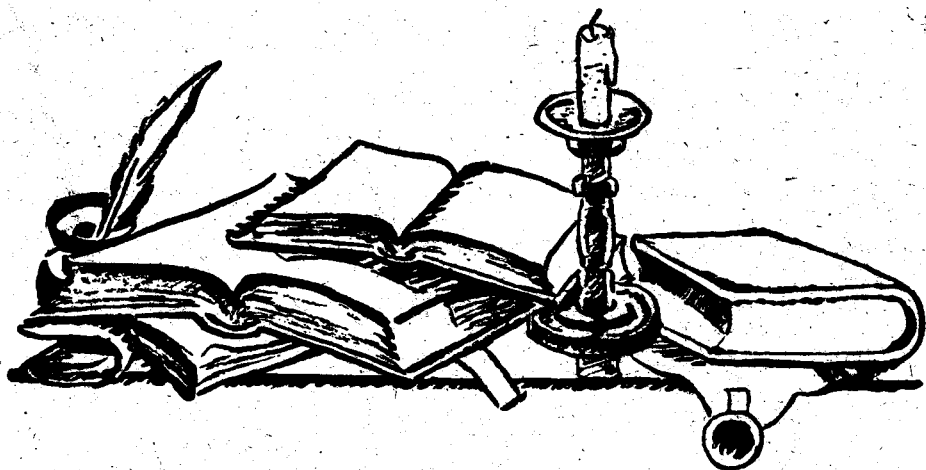
În Prilipeți s'a născut generalul Traian Doda (1822—1894), cel care a determinat înființarea comunității de avere, și care a fost ales deputat al acestei regiuni dela 1872—1887. Om de inițiativă și cu dragoste de neam, el nu s'a temut să adreseze parlamentului un-guresc o scrisoare în care să declare „că poporul românesc este scos din cadrul constituției și că el nu mai ia parte la deliberările dietei“, curaj pentru care stăpânirea maghiară îl condamnase la doi ani tem-niță, dar a fost grațiat de împărat.

În comuna Șopotul-vechi s'a născut (1865) și cel dintâi episcop bănățean al diecezei Caransebeșului, în persoana P. S. S. Dr. Iosif Bădescu, care păstorește și în momentul de față.

P. NEMOIANU

¹⁾ Dr. Gh. Popoviciu, op. cit., p. 365.

²⁾ Anuarul Institutului de istorie națională a Universității din Cluj.

La moartea unui vechi profesor

— Cuvântare rostită la înmormântarea profesorului Iuliu Karşai —

*Cel ce ascultă cuvântul meu și crede în cel
ce m'a trimis pe mine, are viața vecilor.*

Nu voi spune lucru mare, ci ceva simplu, și de toți admis, când zic, că atunci când zilele trecute, în preziua „Schimbării la față” s'a lăjit în orașul nostru vestea, că bunul și venerabilul profesor Iuliu Karşai a încetat din viață, toate inimile cari l'au cunoscut au tresărit de durere și regrete, iar toate sufletele înțelegătoare s'au deschis spre a-l cuprinde în dragostea lor pe acest suflet luminat și luminător, pe acest suflet armonizat și ordonat, din care rodia numai bunătate și bunăvoință către toți, și care numai simpatie și respect inspira în jurul său. Iată pentru ce biserica aceasta a „Schimbării la față” și-a deschis și ea larg porțile sale pentru a-l mai admite odată, — ultimată, — în fața altarului său, pe acela care de atâtea ori venia — și venia ori de câteori putea — venia cu pasul său mărunț și măsurat; strecurându-se modest, pentru a-și găsi un locșor în fața Domnului, pentru a-și umili capul său înaintea Domnului, și a-și înălța sufletul său spre mărirea lui. Cinstea aceasta de a săvârși prohodul cuiva în însuși cuprinsul bisericii acesteia atât de frumoase se dă numai preoților și bărbaților aleși ai neamului, cari prin vreă operă de mare interes obștesc s'au înscris preotește în analele neamului, pe cari le poartă biserica.

Regretatul profesor Iuliu Karşai, ce e drept, n'a fost preot hirotonit după toată rânduiala, deşi el se pregătise dintru început pentru sfânta profeţie ca fost elev al Seminarului teologic din Gherla, dar el așa de cu credință și cu iubire de Dumnezeu și de biserica lui și-a întocmit viața în toate împrejurările și aspectele ei, și așa de mult s'a pătruns în toată cariera sa de profesor și om de știință, încât cu drept cuvânt îl putem număra între acei dascăli cu vocație și educatori buni ai generațiilor ce li-se încredințează, cari fac o adevărată apostolie a binelui, și pe cari îi putem numi preoți nehirotoniți, cari, ei înșiși nu dau binecuvântări, dar sunt prin toată ființa și acțiunea lor binecuvântați.

Lui, ca și tuturor celor de seama lui, li-se potrivește cu adevărat cuvintele Domnului, care zice în sfânta Evanghelie:

— „Cel ce ascultă cuvântul meu și crede în cel ce m'a trimis pe mine, acela are viața vecilor, și la judecată nu va veni, ci a trecut din moarte și prin moarte la viață“.

Născut în satul Buduș de lângă Dej, la 1863, din părinți culți, — tatăl său era notar comunal, coborâtor din veche familie preotească, iar mamă-sa, fiică de preot și ea, era nepoată a baronului V. Pop — el a moștenit dela părinți un spirit de cucernică credință, iubire de Dumnezeu și de oameni, spirit care i-a luminat cărările vieții și l-a adumbrat în toate împrejurările ei, inspirându-i blândețe, răbdare în necaz, nădejdea de bine, iertarea, bunătatea și umanitatea, aceea creștinească, pe care Românul nostru o numește cu un cuvânt „omenie“. A fost un om de omenie în înțelesul real și integral al cuvântului.

De acest spirit călăuzit a pornit el la școală, venind aici la Cluj, la liceul părinților Piaristi, cari cu toată ființa lor străină de a noastră aveau cu noi o mare legătură sufletească, religiozitatea și umanitatea, și de aceea multe suflete alese ale neamului nostru s'au luminat și s'au întărit pentru viață în școlile lor, mai ales sub regimul străin din trecutul secol.

Absolvând liceul din Cluj cu bun succes — că era și talentat și muncitor — el a urmat cărarea tradițională a familiei și a multora din neamul nostru și a cerut să fie primit la Teologie, pe care a absolvit-o în Gherla. Sentimentul bun religios moștenit și cultivat, aci s'a întărit prin sistematica adâncire a problemelor religiei, și la sfârșitul cursului teologic, desigur s'ar fi hirotonit și el, ca să preotească într-o parohie de frunte. Sufletul lui însă era prea însetoșat de știință pentru ca să se fi putut sătura cu ceea ce se oferea în Seminar; — de altă parte inima lui era cu mult mai plină de dragostea cauzei superioare a neamului și a bisericii, decât ca să creadă, că el ar face destulă slujbă publică luând în seama sa îngrijirea unui sat oarecare. Era cu mult mai bine orientat asupra celor ce se petreceau la noi pe atunci — pe la mijlocul penultimului deceniu al veacului trecut — decât să nu-și dea seamă de ce avea mai evidentă lipsă poporul românesc. Din bună voia sa și fără nicio însărcinare, fără nicio bursă, el se înscrie la Universitatea din Cluj, la facultatea de științe, urmând a asculta prelegerile de fizică și matematică.

Tânărul cleric avea aplicație pentru aceste științe exacte și le urmărea cu drag și cu multă stăruință. Profesorii săi — cunoscuți în viața școlilor noastre de pe atunci — Abt Alexandru și Kuncz Alexă — l'au remarcat și, rând pe rând, l'au avut ca asistent la catedra lor. În anul din urmă a studiilor sale l'au pus și profesor suplinitor la școala de comerț, și cât n'ar fi dat distincții profesori, dintre cari unul a ajuns inspectorul suprem al învățământului în Cluj, ca să-l fixeze pe acest bun dascăl în serviciul școlii maghiare de stat, însă n'au reușit.

Valahul Iuliu a preferat pâinea mai slabă a școlii confesionale românești decât plata mai grasă a școlii de stat. Și-a oferit, deci, serviciile liceului din Blaj, unde a și fost primit.

Din 1891—1894 a servit Iuliu Karșai liceul și celelalte școli din Blaj. Aci a fost prețuit și iubit de cei ce l'au cunoscut. El venise deodată cu Gavrilă Precup și Ioan Nicoară, toți trei teologi și toți trei calificați la Universitate după toate cerințele legii.

Aci în Blaj s'a și căsătorit Iuliu Karșai, alegându-și de soție tot o profesoară, Victoria Ioanovici, care pe lângă aceea era și o mare cântăreață. Catedrala din Blaj, de mulțori se umplea la ocazii solemnne de glasul ei, și nu știu dacă nu emoțiile motivului de artă a fost preambulul acelei fericite căsătorii, care s'a prefăcut într'o simfonie a vieții fericite pentru cele două suflete de profesori, cari au dat tuturor icoana unei vieți familiare atât de armonice.

După patru ani, un diferend s'a declarat între profesorul Karșai, dimpreună cu soția și alți colegi, și superioritatea școlară, Metropolia din Blaj. Diferendul nu era de ordin principal, ci de ordin banal, economic.

Fatal, legăturile lui cu liceul din Blaj s'au rupt și nu cu inimă ușoară pentru cel ce în Blaj își alcătuisese cuib cald de căsnicie cinstită. A revenit la Gherla. Dacă n'a putut fi la Metropolie, ținea totuș să fie lângă Episcopie. Se deschisese acolo de curând noul liceu de stat. De stat — adică unguresc — dar pentru români — căci cine alții îl puteau cerceta afară de armenii din Gherla, decât fiii țăranilor și preoșilor noștri de pe Someș. De mila acestor elevi români și de dragul lor, profesorul român dela Blaj și-a călcat acum de nou pe inimă să primească slujbă de la stat.

Douăzeci și doi de ani a ținut Iuliu Karșai catedra de fizică și matematică la liceul din Gherla, cel prefăcut azi în liceul „Petru Maior“ al statului român. El, însă, nu s'a schimbat întru nimic față de ce a fost, în Blaj de pildă. Nu era nici acolo un român lărmuiător, dar nu era nici aici un răbdător fără de glas. Om cumpănit din fire, ponderat și obiectiv prin educație, creștin bun și luminat, el își avea concepția sa de viață, armonizată și perfect echilibrată între minte și inimă, între credință și știință, cari la el se complectau reciproc, și era peste toate bun și de bine voitor. El era nu numai un profesor care face instrucție pentru viața elevilor, ci și un părinte sau frate voitor de bine, care nu înspăimânta pe cei slabi cu știința sa, — ci îi atrăgea cu blândețe pentru a le câștiga inima și a-i dispune

să-i asculte sfaturile și să-i îndrepteze spre mai multă sânguință, spre mai ordonată purtare și mai multă iubire de cele ale spiritului, față cu cele ale trupului. Toți elevii, în deosebii însă elevii români, cari alcătuiau marea majoritate, aveau în Iuliu Karșai un adevărat ocrotitor și părinte. Și mulți, cari erau luați la ochiu rău de vr'un profesor șovinist, erau mântuiți de el prin sacrificiul ce-l făcea și el, lăsând ca să treacă mai ușor din studiile sale câte un pui de gherlan, care avea nevoie de îngăduința profesorului român al matematicilor.

Autoritatea lui mare la elevii îi sporea prestigiul la colegii și prețuirea la superiori. Nu-i mirare, deci, că i s'a oferit directoratul liceului, și e firesc iarăși, că întru înțelepciunea sa a refuzat această situație, care ușor l'ar fi putut pune în dificultăți de conștiință. Pentru că bunul profesor nu înceta a fi ceea ce a fost totdeauna: un bun român, care dacă nu făcea politică românească activă, nici nu putea face nimic ce ar fi putut fi interpretat ca contrar intereselor românești. Libertatea aceasta de conștiință în ce privește sentimentele naționale, profesorul Karșai și-a păstrat-o cu sfințenie și în cursul războiului, când chestiunile se puneau mai ascutit. El nu făcea secret din convingerea sa, care era pentru biruința Antantei. De aceea, în 1916, când România a intrat efectiv în războiu, situația lui s'a agravat în Gherla. Pizmașii și rivalii, se vede, au căutat să-l sape. Destul, că a fost mutat — în interes de serviciu! — la o altă școală de stat tocmai dincolo de Dunăre, în târgușorul Sümeg din vestul Ungariei. De fapt era o internare mascată — măsura așa de generalizată față cu românii — dar el a suportat-o în răbdare și tăcere, cu aceeași înțelepciune stoică. Exilul a durat până când oștirile românești au pătruns în capitala Ungariei, la Budapesta. Atunci și profesorul nostru s'a mutat acolo și s'a retras apoi sub scutul armelor române în Ardeal. Când a venit la Cluj, posturile la cari cu dreptul putea aspira erau cam ocupate. A primit ce i s'a dat: directoratul școlii civile de băieți.

Patru ani s'a devotat ca director al acestei școli, spre care căuta să atragă cât mai multe elemente bune, bine socotind, ca om practic, că orașele numai cu burghezia pregătită de aceste școli se pot ținea și popula. „Anuarele“ din acești ani, — în cari a publicat și câteva dizertații, — sunt dovadă de buna chivernisire ce i-a dat. Împlinind vârsta de 60 ani, după ce școala a fost bine pornită, s'a retras din directorat, lăsând loc forțelor mai tinere. În anii din urmă reușise să-și facă o căsuță proprie, unde spera să-și petreacă anii de retragere liniștită, pentru care se pregătea.

Omul își propune, Dumnezeu dispune.

Dumnezeu a voit să-l cheme mai curând la liniștea neturbată a veșniciei. Retragerea lui de pe scena vieții se face discret, cum i-a fost firea, în acest timp de vacanță, când și elevii sunt pela vetrele părintești, și colegii profesori sunt împrăștiați pela locurile de recreație. Puținii, cari s'au găsit pe acasă — colegii și elevii deopotrivă — iau parte emoționați la acest act de ultimă onoare ce se dă omului de caracter, conștient de datorie și credincios vocațiunii sale, pe care

niciodată n'a părăsit-o, și în toate împrejurările a servit-o cu demnitate și devotament, ca bun român și bun creștin.

Sunt oameni de știință și printre ai noștri, cari afectează un zâmbet ironic față de credință. Karșai nu era dintre aceștia; dimpotrivă, credința lui a fost intensificată prin adâncirea tainelor naturii descoperite de științe. El adevăra vorba înțeleaptă a unui bărbat al bisericei: „Știința puțină îngâmfează, iar știința multă și profundă umilește“. Repauzatul, om de știință serioasă și adâncă, bine echilibrată, asculta cuvântul lui Dumnezeu cu o înțelegere pătrunzătoare și se comporta cu toată cucernicia unui învățat, ca Pasteur, care în fiecare dimineață asculta întâiu sf. Liturgie, apoi își vedea de laborator. De aceea, pe lângă mulțimea rudeniilor îndurerate, cari reprezintă atâtea familii distinse ale societății noastre, pe lângă colegii și elevii recunoscători, cari au venit să-i dea ultimul onor, mă simțesc îndatorat să-i exprim și eu în numele bisericei, al cărei fiu devotat a fost, cuvântul grațitudinii pentru frumosul exemplu de viață familiară și oficială ordonată, puritană și conștiincioasă, ce ne-a lăsat ca un model de urmat pentru toți cei cari doresc binele neamului nostru.

În veci pomenirea lui...

Protopop dr. ELIE DĂIANU

Iluzia păcii

Intorsăturile soartei sunt adesea insondabile. A utorul pactului pentru garantarea păcii semnat deunăzi în salonul Ceasornicului de pe Quai d'Orsay, d. Frank B. Kellog, și-a început cariera sa politică ca senator ales pe baza unui program de pregătire militară. Era în anul 1916. America privise vreme de doi ani, de pe cealaltă parte a Oceanului, tragica încăerare europeană, stând la îndoială, dacă trebuie să arunce în balanța biruinții finale greutatea tankurilor sale. D-l Frank Kellog a fost printre aceia, cari au înțeles, că sângerosul conflict dintre popoare nu va putea să fie localizat pe pământul vechiului Continent, și că visurile de supremație ale Germaniei imperialiste sunt o primejdie pentru lumea întreagă. Declarația de război redactată la Washington a însemnat, deci, un triumf al ideilor sale de atunci.

Astăzi, acelaș d. Kellog propune o învoială internațională, prin care toate țările condamnă războiul și consimt să renunțe la el ca instrument al politicii lor naționale.

Noi vedem în acest amănunt, mai mult o potrivire logică decât o contrazicere absurdă. Numai cei, cari poartă pe umerii lor răspunderea unei campanii intervenționiste, determinate de dureroasa necesitate a unui gest de apărare organică, sunt în stare să prețuiască la adevărata lor valoare binefacerile civilizatoare ale păcii neturburate. Privind deslănțuirea evenimentelor sub această lumină, cei mai înverșunați dușmani ai războiului ar trebui să fie aceia, cari au avut mai mult de suferit de pe urma lui. Amintirea grozăviilor prin cari am trecut; morșii scumpi, pe cari îi pomenim și acum, după zece ani; rănilor, cu cari ne-am întors de pe câmpul de luptă; teribila muzică a obuzelor, pe care o purtăm încă în urechi; pustiirile, pe cari le-am îndurat; lacrimile, pe cari le-am vărsat; cei mai frumoși ani ai vieții, pe cari i-am jertfit; toată urgia, pe care am trăit-o ca într'un cânt din Infernul lui Dante, joacă încă în jurul nostru întristătoarea horă a morșii, învățându-ne să ne bucurăm de tot ceace nu ne pricepusem să prețuim până acum: liniștea fihnită a căminului, oboseala binecuvântată a muncii rodnice, creștineasca iubire dintre oameni...

Bilanțul ultimei conflagrații mondiale e, într'adevăr, înspăimântător. Victime omenești, risipă de averi, descurajare în suflete... Numai

Franța a avut 1.364.000 de morți, 740.000 mutilați, 3.000.000 răniți, a cheltuit 221 miliarde, a pierdut 85 % din producția sa metalurgică. Pierderile Germaniei n'au fost mai mici. E drept, că teritoriul Reichului n'a avut de suferit devastările unei invazii; în schimb, asupra Germaniei învinse apasă încă greua sarcină a despăgubirilor. Dezastrul economic a zguduit-o din temelii, și numai grație miraculosului său spirit de disciplină, prăbușirea definitivă a fost evitată. Dar, sute de mii de familii germane, plângând pe cei căzuți de-a lungul hotarelor Europei, la Verdun și pe Vistula, în trecătorile Carpaților și pe câmpiile Galileiei, blestemă pofta nesățioasă de cucerire a orgoliosului Kaizer.

Aducerea aminte a atâtor ani de groază, de foame și de descurajare, stăruiește și azi în gândul fiecăruia.

Căci, Europa întreagă s'a întors din tranșee ruinată și schilodită. Ne-am încordat asupra propriilor noastre dezolări. Am apucat în mâini mistria, ca să reclădim zidurile dărâmate. Din belșugul și din buna rânduială de altădată n'am regăsit decât triste epave. Am aprins candela vegherii la mormintele celor duși dintre noi. Am născocit, pentru pomenirea celor îngropați fără cruce, umbra sacră a unui erou necunoscut. Am zidit din temelii alte uzine, ne-am aplecat cu mai multă îndârjire asupra ogoarelor, am lăsat să crească iarba peste gropile rofunzite de bombardament, și viața a început să curgă înainte, lăsând tot mai departe fantomele visului celui rău. Numai din când în când, câțiva copii neștiutori găsesc lângă scorbura unui copac, întâmplător, paharul otrăvit al unui șrapnel, care și-a scuipat acolo încercătura lui de gloanțe. În locul acela, poate, a fost ucis tatăl lor... Dar ei nu știu, și neștiutori cum sunt, bucuroși încep să se joace de-a războiul...

Acest joc drăcesc, omenirea s'ar zice că nu mai dorește să-l reînceapă. Marile puteri, cari au deslântuit măcelul, se arată, cu drept cuvânt, nedumerite: ce-au avut de câștigat în vălmășagul acestei nebunii? Invingătorii nu-și pot stăpâni amărăciunea, văzând cât de săracă le-a fost biruința. Invinșii au ajuns să se întrebe: soarta le-ar fi fost, oare, cu mult mai bună, dacă norocul armelor le-ar fi surăs în cele din urmă? S'ar fi văzut stăpâni asupra unui maldăr de ruine...

Numai națiunile mici, cari și-au îndeplinit cu arma în mână unitatea lor națională, nu se pot hotări să regrete greua jertfă, care i-a scos din lanțurile robiei. Libertatea se plătește totdeauna cu sânge. Sfărâmăturile de obuz au mușcat din carnea celor mai buni dintre noi, dar trupul neamului nostru a rămas întreg. Ne-am umilit ca să ne putem înălța. Am sacrificat 800 mii vieți, ca să redăm puterea de viață a unui popor de 18 milioane de suflete. Modesta noastră gospodărie s'a prăbușit peste noi, dar pe acelaș loc vom clădi din temelie frumosul edificiu de mâine al unei țări libere și puternice. Deși nouă nu ne va fi dat să-l locuim, pentru apărarea lui suntem gata să prindem din nou, oricând, armele cari odihnesc acum mulțumite.

Liniștea altuia, însă, nu voim s'o turburăm. Suntem doritori de pace.

și de înțelegere. Nu mai pizmuim pe nimeni. Iar pentru ceea ce mai avem de revendicat, nu ne învoim să primejduim ceea ce, cu atâtea suferințe, am dobândit.

A mai rămas pe lume, totuși, destulă nedreptate. A rămas, în orice caz, sentimentul nedreptății, ceea ce, în definitiv, e acelaș lucru. Hotarele lumii n'au fost trase spre mulțumirea tuturor. De după fiecare piatră de graniță pândesc ochi răzbuțători. Se țes planuri de recucerire a teritoriilor pierdute. Sângerează răni, cari nu vor să se închidă. În mijlocul Europei, care se trudește să găsească formula magică a păcii eterne, — cum încercau altădată alchimiștii să descopere piatră filosofală, — există o țară, redusă astăzi la limitele ei firești, care își inchipuie că i s'a dat o nemeritată lovitură, și care amenință cu glasul ridicat, că pace nu va fi în Europa, până când ea nu-și va recâștiga puterea de altădată, întemeiată pe asuprairea unor popoare de altă limbă și de altă lege. Această țară o cunoașteți, e Ungaria. Va renunța ea la gândurile sale războinice? Tot astfel, dincoace, la frontiera dinspre răsărit a României, sunt alți vecini, cari, după ce au îmbrâncit în mizerie și în dezolare propria lor țară, năzuiesc acum să arunce sămânța anarhiei pe tot cuprinsul globului pământesc. Acești vecini ai noștri sunt stăpânii prin teroare ai Rusiei bolșevice. Vor adera ei bucuoși la pactul d-lui Frank B. Kellog?

Dintre națiunile nemulțumite cu soarta lor de astăzi, numai Germania a iscălit pacifista învoială. Cine poate garanta, însă, că a făcut-o cu sinceritate?

Iată, prin urmare, cel mai amenințător obstacol în calea păcii perpetue. E neîncrederea permanentă dintre popoare. Războiul nu s'a putut desființa, nici măcar pe hârtie, ca mijloc de *apărare națională*. Însăși această formulă recunoaște posibilitatea unui atac, dând fiecărei țări dreptul de a se înarma împotriva unui eventual agresor. Nimeni nu comandă tunuri, nimeni nu construiește aeroplane, nimeni nu fabrică gaze asfixiante, capabile să distrugă orașe întregi în câteva ore, decât pentru a preîntâmpina un atac din partea unei oștiri străine. Dar cine va fi acela, care va trage sabia cel dintâi? Pretexte se găsesc totdeauna. Examinați pregătirea diplomatică a celui din urmă conflict mondial și veți vedea, cu ce iuteală vertiginoasă se poate aluneca pe panta dezastrului, printr'un simplu schimb de note între guvernere! Veți mai înțelege, tot de-acolo, și altceva. Anume, cât de repede se poate prefăce într'un petic de hârtie, tratatul internațional împodobit cu cele mai grele peceți... N'ar putea să aibă acelaș destin și proza dlui Frank Kellog?

În ceea ce ne privește pe noi, românii, imperialiști n'am fost niciodată. Noi n'am purtat niciun război de cucerire, nici atunci când puterea noastră militară ne-ar fi îngăduit asemenea întreprinderi. Toată vitejia strămoșilor noștri s'a încordat într'o neîntreruptă defensivă față de cutropitori. Vreme de cinci veacuri noi ne-am împotrivit iureșului turcesc, învingători de multe ori, biruiți adesea, dar lași și fricoși niciodată. Soarta a vrut să fim mereu înconjurați din toate părțile de primejdii, și să nu ne dăm. Când am fost atacați,

am făcut din trupurile noastre zid împrejurul țării. Am fost înfrânți, dar n'am capitulat. Am pierdut trei sferturi din țară, dar pe sfertul care ne-a rămas steagul cinstei noastre a continuat să fâlfâie, purtând în faldurile lui bătute de vânt neistovita nădejde: „*Vom fi iarăș cât am fost, și mai mult decât atât...*”

Asupra vecinilor noștri n'am ridicat niciodată pofta noastră de stăpânire. Ascultând poruncile bisericii, — Voievozii noștri au fost oameni cu frica lui Dumnezeu, — n'am râvnit bunul aproapei noastre. Astăzi suntem pe urmele unei vechi tradiții, când ne trimitem și noi adeviziunea noastră la încercările de a se stăvili pentru totdeauna pornirile războinice în mijlocul popoarelor. Dar, ca și altă dată, suntem și acum împresurați de amenințări. Niciun folos n'am avea, dacă le-am ignora, vârandu-ne, ca struțul, capul în nisip, pentru a nu simți furtuna dușmănoasă. Pactul d-lui Kellog? Il îmbrățișăm cu cea mai curată însuflețire. Dar, deocamdată, el nu ne păzește în niciun fel hotarele unității noastre naționale.

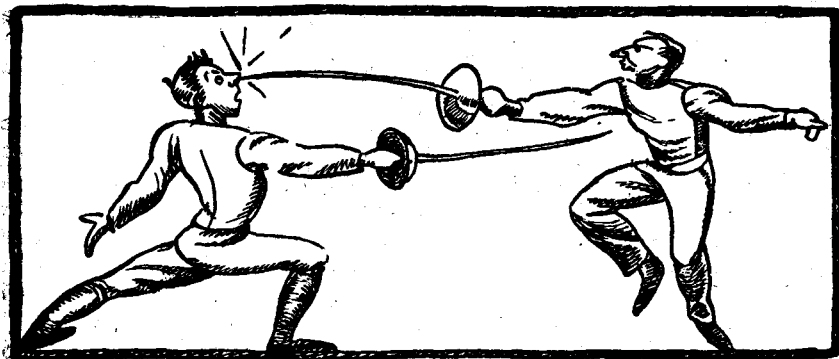
Ar putea să fie, într'adevăr, un început... Totuș, o îngrijorare venită de pe alte tărâmurile ne cuprinde: Dacă războiul o fi scris și el printre legile imutabile ale firii? Un fenomen tot atât de firesc, și tot atât de fatal, cum ar fi erupția Vezuviului, cutremurile din Japonia sau ciuma dela gurile Gangelui... O calamitate a naturii, pe care zadarnic încercăm s'o stărpim din mijlocul nostru... O nebulie incurabilă, care va continua să facă ravagii periodice, ca epilepsia sau ca frigurile galbene... Leacul există, oare, în realitate? Toate născocirile tehnicii au rămas neputincioase, până acum, față de misterul nepătruns al vieții și al morții. Pacea eternă ar putea să fie și ea un vis imposibil, ca veșnica tinerețe. Mecanismul tratatelor, cu tot aparatul lor meșteșugit de clauze și convenții, n'ar fi în stare, în acest caz, să frângă determinismul implacabil al evoluției istorice.

Un proiect de pace perpetuă s'a găsit și printre manuscrisele filosofului singuratic dela Koenigsberg, Immanuel Kant, pornit să caute, printre superioare abstracțiuni, cu critica rațiunii practice, o etică nestrămutată și suverană. Corpuri luminoase, de o rece strălucire siderală, a căror umbră pământescă nu s'a zărit nicicând...

Actul iscălit deunăzi la Quai d'Orsay în salonul Ceasornicului e o tentativă a civilizației de a se mântui pe sine însăși de spaima distrugerilor viitoare. Așteptăm rezultatele acestei experiențe, ale cărei cheazășii de reușită nu le descifrăm încă. Omenirea e pe cale să stabilească un regulament polițienesc, prin care caută să înfrângă vechi porniri ancestrale. Poate o altă generație va culege, cândva, fructele răcoritoare ale acestei altoiri a rațiunii pe trunchiul scorburos al vremii. Acești nepoși ai noștri vor duce, în sfârșit, tunurile la muzeu... Sau se vor ucide între ei, mai departe, cu ajutorul unei unde ușoare de aer, otrăvită în savantele lor laboratorii.

Căci, ei vor putea tot atât de bine să uite pășaniile noastre de acum. Tinerețea nu vrea să se folosească niciodată de încercata înțelepciune a celor mai bătrâni...

ALEXANDRU HODOȘ

GAZETA RIMATĂ

Strofe petrolifere

In fraudele dela Dâmbovița sunt implicați deopotrivă deputați liberali și fruntași naționali-țărăniști.

Cronica judiciară

*In România întregită
E-o atmosferă otrăvită.
Mai bine nu-i nici la subsol,
Acolo pute a petrol.*

*Opt ani de zile nașionali
S'au târguit cu liberalii.
Din când în când se întâlneau,
Și pe la colțuri pertractau.*

*Dar n'au putut să se 'nșleagă,
Că toți cereau bucața 'ntreagă...
Azi opoziția rebelă
S'a mulțumit și cu-o parcelă!*

Contra guvernului, tribunii
Se repeziră ca nebunii...
Credeam că-l fac harceà=parceà ;
Toți au acum câte-o parceà.

În goana lor după-o soluție,
Căutau terenul de discuție.
Acum s'au întâlnit, mon cher,
Pe un teren petrolifer.

Țițeiul ăsta, câteodată,
Are-o erupție ciudată.
Pui sonda și te pomenești
Din Parlament la Văcărești.

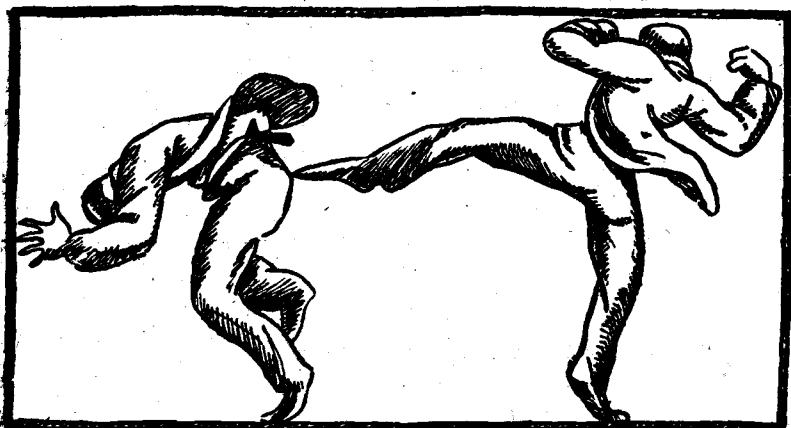
Întregul caz ar fi ridicol,
Dar mai există un pericol.
Vi-l spun pe șleau, dela obraz :
Guvernul e stropit cu gaz !

Când or sări cu toții 'n aer,
Să vezi ce țipete, ce vaer...
Pentru acest grozav sfârșit
Ajunge numai un chibrit.

Apoi, vor întreba gardiștii ;
— „Unde sunt, nene, țărăniștii,
„Și naționali unde sânt ?“
Unde să fie ? Subt pământ !

PARCELLA DELAPARCEA

— Dactilografă la societatea „Eldorado“ —

I N S E M N Ă R I

Procesul optanților. — Guvernul maghiar nădăduiește să aducă din nou chestiunea optanților în fața Societății Națiunilor la Geneva. Perspectiva unei lichidări prin bună înțelegere a acestui proces, care ține de mai bine de cinci ani, pare astăzi cu desăvârșire compromisă. Propunerea d-lui N. Titulescu, agreiată de Societatea Națiunilor în sesiunea de astă vară, a fost respinsă de Ungaria. Va incuviința acum, aceeași Societate a Națiunilor, reluarea discuțiilor asupra acestui diferend, sporind cu încă una hotărârile aduse până acum? România consideră procesul închis prin ingenioasa sa ofertă din luna Iunie. Dar contele Apponyi se pregătește din nou de atac, sperând că va reuși să vadă triumfând punctul său de vedere. Ce se va întâmpla?

Nu ni se pare inutil să reamintim conținutul ultimei soluții, pe care a acceptat-o Societatea Națiunilor. Era vorba,

ca unul dintre membrii consiliului Societății Națiunilor, dintre aceia cari s'au ocupat cu afacerea optanților, să cerceteze „dacă în cadrul Legii Agrare pentru Ardeal ar exista lichidări interzise prin articolul 250 al Tratatului dela Trianon, fixând în caz eventual suma despăgubirilor datorite acelor supuși maghiari expropriați, a căror cerere va fi recunoscută ca întemeiată pe bazele mai sus indicate“. Deciziunea adăuga însă, că numirea celui membru al consiliului Societății Națiunilor, însărcinat cu arbitrajul în procesul optanților maghiari (după toate probabilitățile d. Austriin Chamberlin), nu se va face decât „după ce guvernul ungar va fi înștiințat guvernul român că primește această propunere“. Ori, guvernul ungar a făcut tocmai dimpotrivă: a înștiințat guvernul român că nu primește arbitrajul propus.

În schimb, a formulat pretențiuni noi. Ungaria cere ca Societatea Națiunilor

să desemneze încă doi judecători supleanți la Tribunalul arbitral mixt româno-ungar, a cărui competență România a contestat-o până acum într'un mod categoric. Dacă România va păstra și mai departe această atitudine, Ungaria propune, ca întregul proces al optanților să se judece înaintea Curții permanente de Justiție internațională dela Haga. Se înțelege, că pentru a adopta una din aceste două soluții favorabile Ungariei, Societatea Națiunilor va trebui să înscrie din nou la ordinea zilei afacerea optanților, pe care a discutat-o și a rezolvat până acum pe toate fețele.

Se știe, că d. N. Titulescu, ministrul de Externe (demisionat sau în concediu?) al României ne-a încredințat acum trei luni, că procesul optanților a fost câștigat de noi, și că, în niciun caz, Societatea Națiunilor nu va mai avea să se ocupe de el. Noi am atras, atunci, atenția cititorilor noștri, că lucrurile nu stau tocmai așa, *chiar dacă ar rămânea în picioare ultima propunere a guvernului român din Iunie 1928.* Găseam îndreptățită telegrama d-lui general Avereșcu, care, fiind în cunoștiință de așa numitul succes al delegatului nostru la Geneva, l-a răspuns: „*Imi rezerv plăcerea de a vă felicita atunci când chestiunea va fi definitiv rezolvată în conformitate cu interesele României.*”

Comentând acest schimb de telegrame în numărul *Țării Noastre* din 24 Iunie, scriam: — „*Stăruim în a crede, că interesele noastre juste vor dobândi o complectă satisfacție. Aceasta nu ne împiedică să privim cu îngrijorare relaxarea străduințelor noastre diplomatice, în mijlocul prea deselor găfălări reciproce. Să nu ne înșelăm. Mai sunt destule obstacole de trecut, mai avem prietenii utile de câștigat, se mai pot produce surprize. E de datoria conducătorilor politicii noastre externe să le evite.*” Aceleași vorbe le repetăm și

astăzi, când d. N. Titulescu odihnește la marginea mării pe laurii indoielniciei sale victorii de-astă vară și când d. C. Argetoianu, acest diletant spiritual al politicii românești, nu se socotește decât un locatar pasager al Palatului Sturdza dela Șosea.

Cine se îngrijește să pareze lovitura ungurească la Geneva?

Pact cu scârbă. — În recenta alegere comunală dela Arad a învins lista cartelului guvernamental-minoritar. Partidul liberal, pentru a ocoli o înfrângere singură, n'a ezitat să dea mâna cu acelaș d. Barabás Béla, a cărei țovărășie electorală, numai cu doi ani înainte, o socotea compromițătoare din punct de vedere al intereselor naționale. Nu e pentru prima oară, când partidul liberal face, fiind la guvern, tocmai cerace înfiera mai cu indignare în opoziție.

Nu scriem, nici noi, aceste rânduri, pentru a sublinia o cinică lipsă de consecvență, cu care demult ne-am obișnuit la adversarii noștri. Altceva voim să relevăm. O notă picantă, care n'am vrea să ne scape, de sub condei. Iată. Unul dintre conducătorii grupării minoritare, care a luptat în alegerile comunale dela Arad alături de candidații guvernului liberal, a găsit o explicație foarte amuzantă pentru a justifica pactul încheiat. El a spus următoarele: — „*În conferința de partid în care am hotărât să votăm lista comună cu liberalii, am dresat un proces verbal, menționând că încheiem pactul cu scârbă, și facem acest lucru fiindcă interesele orașului Arad ne impun imperativ o asemenea tranșacție.*”

Această naivă spovedanie ne aduce aminte de o anecdotă, căreia, ca la „Junimea” îi vom da prioritate. Se zice, că mai mulți exploratori ai pustiurilor africane au suferit odată în drum, un naufragiu, fiind aruncați, goi și flămânzi, fără arme și fără provizii, pe o insulă

putie. În trista stare în care se aflau erau amenințați să moară iremediabil de foame. Neavând alt mijloc de a ieși din incurcătură, hotărâră, deci, să tragă la sorți, rămânând ca cel ales de întâmplare să fie jertfit pentru mântuirea celorlalți. Mai precis: să fie mâncat. Zis și făcut. Zarurile căzură asupra singurei femei din grup, sora celui mai tânăr dintre membrii expediției. Grație acestui sacrificiu, expediția a putut să reziste câteva zile, și a fost salvată. Nenorocitul, a cărei soră fusese consumată la frigare de-alungul lungilor zile de așteptare, fu tras la răspundere de familie: — „Cum, ticăloșule, ai fost în stare să mănânci pe propria ta soră? Ești cel din urmă dintre oameni!” — „Nu mai vorbești așa, răspunse nefericitul. Dacă ași ști, cum mi se rupea inima”. — „Bine, dar atunci?” — „Mâncam și plângeam...”

Așa s'a întâmplat și în alegerile comunale dela Arad. Minoritarilor noștri le-a fost cam scârbă, dar au votat cu partidul liberal... Bănuim, că din aceleași motive cași fratricidul naufragiat. Vocea stomacului e fără apel!

Să ni se îngăduie, însă, unele reflexii, cari n'au nimic comun cu anecdota. Mai întâi, nu prea pricepem de ce se laudă guvernul liberal cu un asemenea succes, la temelia căruia stă o senzație atât de puțin apetisantă. Dl I. G. Duca ar trebui să-și revoace imediat telegrama de felicitare trimisă prefectului de Arad; d. I. Georgescu, în primul moment de însuflețire. Voturile minoritare câștigate în asemenea condițiuni nu pretuiesc nimic, nici sub raportul relațiilor de partid, nici sub raportul intereselor naționale. Minoritarii prea și-au călcat pe inimă, pentru a obține majoritatea locurilor în consiliul comunal al Aradului!

La rândul lor, minoritarii fac rău că afișează astfel de simțăminte față de un partid românesc, care a consimțit,

— poate cu tot atâta scârbă, — să candideze pe aceeași listă cu ei. O înțelegere de acest fel nu poate să dea rezultate mulțumitoare pentru niciuna din cele două părți. Înțelegerea nu rodește decât atunci, când se bazează pe loialitate, pe sinceritate, și, ceace nu ni se pare atât de greu, pe bună-cuviință. Cu ajutorul exclusiv al scârbei, nu se poate ajunge decât la o politică de ură, și aceasta nu are cum să vie în ajutorul minorităților, cari, orice s'ar zice, au nevoie oricând de toleranța inteligentă a populației majoritare.

Rancună și Justiție. — Marile cotidiene bucureștene, atât de guralive de obicei, sunt foarte taciturne ori de câte ori e vorba de recente fraude petrolifere dela Dâmbovița. Acolo, unde ar fi ceva de spus cu privire la valul de corupție care a pătruns în lumea noastră politică, așa numita presă independentă dela noi abia deschide pliscul, pentru a anunța, scurt și cam vag, stadiul cel mai nou al cercetărilor judecătorului de instrucție.

Nu voim să spunem prea multe cu privire la această binevoitoare tăcere. Valoarea unei asemenea prudente afișudinii a fost de mult cântărită. (Se vede, că uneori tăcerea e de petrol...) Constatăm, totuș, că severii censori ai moravurilor publice vor să transforme întreaga afacere într'un soi de răfuială politică în sânul partidului liberal. Pe terenurile sfeterisite la Ocnița s'a ridicat de curând o baricadă. Dl Stelian Popescu stă de-o parte, trei vice-președinți ai Parlamentului așteaptă de partea cealaltă. Nu e exclus, ca în focul luptei să intre și căjiva frunțașii național-fărăniști. De aceea, honigmanii de pe strada Sărăndar sunt foarte circum-specți și nu vor să se lanseze în incursiuni imprudente pe coridoarele Palatului de Justiție. Ziarul *Adevărul*, talmudic ca de obicei, a găsit chiar o formulă des-

tul de abilitate pentru a comenta arestările executate. Oficiosul d-lui C. Grauer zice că „ceea ce d. Stelian Popescu a adus în această afacere a fost rancuna sa contra unora din cei implicați în aceste fraude“.

Să ne ierte Adevărul, dar nu prea înțelegem logica acestui comentariu. Din două una. Sau cei implicați în fraudele petrolifere dela Dâmbovița sunt vinovați, și atunci așa zisa „rancună“ a d-lui Stelian Popescu nu joacă niciun rol în această afacere, sau „rancună“ d-lui Stelian Popescu a trimis la Văcărești niște oameni nevinovați, pe cari i-a urmărit din motive politice, și atunci organele autorizate ale democrației române sunt datoare să intervină pentru denunțarea unei nedreptăți strigătoare la cer. Haide, haide, curaj amice Kalman Blumenfeld, nu te ascunde după pistriu... Pornește întru apărarea fericților beneficiari ai mănوسului „Eldorado“ dela Târgoviște. Ești în bună companie. N'au sărit în ajutorul lor și trei vicepreședinți ai Parlamentului ?

Di Streseman la Paris. — Semnarea pactului Kellog s'a îndeplinit la Paris în mijlocul unor impresionante manifestațiuni pacifiste, despre a căror sinceritate n'avem, deocamdată, motive să ne îndoim. E o altă întrebare, dacă acordul împotriva războiului va da, într'adevăr, roadele așteptate de spectatorii încrezători ai acestei demonstrații de înfrățire universală. La o asemenea nedumerire nu se poate da un răspuns de câteva rânduri. Dar, în același timp, trebuie să recunoaștem, că unele amănunte înregistrate cu acest prilej cuprind făgăduiala unei schimbări a raporturilor dintre popoarele, cari s'au încăerat pe câmpul de luptă în ultimul război al lumii.

În acest înțeles privim prezența în capitala Republicii Franceze a dlui Streseman, ministrul de Externe al Rei-

chului. În decurs de o jumătate de secol, delegații Germaniei au venit de două ori la Paris: prima oară ca învingători, a doua oară ca învinși; prima oară ca să impună condiții de pace, a doua oară pentru a le primi fără discuție. E pentru întâia dată, când ei sosesc, nu zicem fără gânduri ascunse, dar cel puțin cu declarate mărturisiri prietenești.

Populația, destul de zgârcită cu ovațiile sale, a Parisului, a primit pe dl Streseman cu zgomotoase aclamații, ai căror înțeles e de o categorică elocvență. Aceleași largi bulevarde, de-alungul cărora s'a strigat de-atâtea ori: „la Berlin“; pe aceleași străzi, unde cădeau acum zece ani bombele aeroplanelor germane; din piepturile acelorași francezi, cari s'au întâlnit cu soldații Kaizerului pe malurile Marnei, au izbucnit strigăte de simpatie pentru vechii adversari de dincolo de Rin. Fără îndoială, s'a schimbat ceva în psihologia poporului francez. Ūra nu trăiește atât de vie în inima mulțimii. Dorința păcii i-a luat locul. Franța are oroare de o nouă vărsare de sânge. Câștigurile dobândite prin tratatul dela Versailles le-a plătit, și așa, cu jertfe nespuse de grele. Reînnoirea crudelor încercări nu-i mai surăde.

E mai anevoie de spus, dacă aceeași stare de spirit domnește și de partea cealaltă a baricadei. A uitat Germania prăbușirea visurilor sale de stăpânire asupra lumii? S'a consolată de înfrângerea suferită? Nu clocotește încă în vinele sale setea de revanșă? Nu se pregătește, cu trup și suflet, pentru o altă tentativă războinică? A renunțat pentru totdeauna de a mai trimite spre Paris armatele sale biruitoare? Se mulțumește cu vizita protocolară, în jachetă neagră și cu servieta la braț, a diplomaților săi?

Iată ceea ce pare mai problematic. Franța știe să uite umilirile îndurate și a dovedit că e în stare să se arate generoasă după o victorie. După 1870, a

cultivat pe pământul său o puternică mișcare anti-militaristă. După 1919, e gata să întindă o mână amicală dușmanilor de-altădată. Dacă Germania ar fi capabilă de aceeași efortare asupra sa însăși, pacea Europei ar avea de întâmpinat o primejdie mai puțin.

Inchisorile vesele. — Ziarele aduc știri de necrezut, pe cari guvernul nu se gândește să le desmintă. Poate nu socotește util, poate nu vrea are ce desmințiri să dea. Ni se spune, că foarte mulți clienți, mai vechi și mai noi, ai închisoarei de la Văcărești părăsesc în cursul nopții apartamentele ce li s'au rezervat acolo, pentru a întreprinde mici escapade nocturne prin cele mai discrete localuri ale Capitalei. Ei se întorc spre ziuă la domiciliul legal, desbrăcând elegantul smocking și reluându-și, discret, obișnuitul costum de deșinuți.

Cazul ar merita să fie pus pe note, într'o amuzantă operetă. Cunoaștem, dacă nu ne înșelăm, un refren mai vechi, care s'ar putea întrebuința: — „*Veselă pușcărie!*...” Într'adevăr, întâmplarea n'are în ea nimic intristător. În cunoscuta piesă a lui Paul Lindau, procurorul Hallers se transformă noaptea în bandit fără să-și dea seama, și săvârșește în stare de hipnoză crime, pe cari, ziuă, în calitate de magistrat, are datoria să le descopere. Eroii travestiților dela Văcărești procedează mai puțin complicat. Procurorul Hallers era torturat de a doua sa conștiință. Aici nu se pomenește despre niciuna...

Ni se dovedește, însă, cu vârf și îndesat, că suntem un popor blând, indulgent și delicat. Hoții trebuie să fie duși la temniță, așa scrie legea, și așa se și întâmplă. Aproape niciunul nu scapă de rigorile codului penal. Dar odată ce legea (și morală) au fost satisfăcute, cine se mai preocupă, dacă osânditul își face fără nicio intrerupere pedeapsa cu care a fost admonestat, și

cine îndrăznește să protesteze, dacă traiul său amar din pușcărie i se mai îndulcește puțin? Cine se va mira, mâine, când va auzi că delicvenții nu-și mai execută osânda decât *in effigie*?

Astfel, nu ni s'ar părea ciudat, dacă cei doi deputați, arestați în afacerea fraudelor dela Dâmbovița, vor primi la toamnă câte o scurtă învoire până în Dealul Patriarhiei, ca să adreseze o interpelare d-lui Stelian Popescu asupra motivelor pentru cari au fost reținuți la Văcărești... În închisorile noastre vesele, pe cât se intră de anevoie, pe atât se se iese de ușor.

Eftimie Murgu. — Un apel venit din îndepărtatul județ al Cărașului ne vestește, că în cursul lunii lui Septembrie va avea loc desvelirea unui monument menit să reînvie și să perpetueze memoria lui Eftimie Murgu, conducătorul mișcărilor revoluționare ale românilor bănățeni din 1848—49. Monumentul acesta va fi ridicat în frunța comună Bozovici, din apropierea căreia și-a luat zborul tribunalul bănățean Eftimie Murgu.

Evenimentul anunțat va stârni, desigur, interesul românesc. Mai întâi, se va remarca frumoasa însușire a bănățenilor, cari dela o vreme se grăbesc să-și reconstituie trecutul lor politic și cultural, o pornire care, desigur, este în sentimentul futuror. Al doilea, se vor discuta amănunte necunoscute din trecutul acelei provincii, pe care, deși o împodobim la fiecare ocazie cu atributul de *culturală*, totuși, este cea mai săracă în bibliografie românească.

Așteptând sosirea evenimentului, promitem să ne dăm și noi contribuția, iar până atunci, pregătindu-ne oarecum pentru sărbătoarea unei mari, frumoase și îndurerate provincii, vom publica un studiu monografic asupra Văii Almăjului, patria mai restrânsă alui Eftimie Murgu, datorit colaboratorului nostru, d. P. Nemoianu.

Cenzurat: Bindea